

Pynta ris i samband med påske i Fennoskandisk perspektiv

Her er litt om forskjellige skikk kring pynta ris i samband med Påske. Dette har vi mange plasser i Norden, de ser ganske like ut, men har litt forskjellig bakgrunn og symbolikk.

Klipp:

Fastelavn er avslutningshelgen for [karnevalet](#) i flere land. Norge har hatt karnevalsmarkeringer hele 1800-tallet

I Norge er det vanlig å plukke inn [bjerkegreiner](#) og lage [fastelavnsris](#). Fastelavnsris er blitt solgt av [Norske kvinners sanitetsforening](#) etter krigen^[2], med fargede fjær i primærfarger blant grenene. Fargede ris i oppsatser selges fra januar/februar og står fremme frem til fastelavn. Opprinnelig kunne fastelavnsriset brukes til å rise foreldre før de stod opp om morgenen, som et fruktbarhetssymbol. Risene skulle brukes for å vekke til live fruktbarheten til kvinner, dyr og trær.

Hedenske skikker

Til fastelavn knytter det seg mange, til dels eldgamle, skikker som fra først av hørte til en [hedensk](#) vårfest. Skikkene henspiller derfor på overgangen fra [vinter](#) til [vår](#). Best bevart er fastelavnsriset, som ble brukt som en fruktbarhetsvekker. Det var dermed jorden foran ploegen, trær, dyr og familiens kvinner som fikk seg en runde med riset.

Andre skikker var utkledningsleker, våpenkamper, brenning av rituelle bål og å spenne nakne jomfruer foran ploegen.

Sverige:

Fastlagsris förekom i en gammal sed från 1600-talet som innebar att man risade varandra, det vill säga att husfadern piskade familjemedlemmarna med riset, antingen på [Fettisdagen](#) eller [Långfredagens](#) morgon. Det skulle vara en symbolisk påminnelse om Jesu lidande. Risningen har även påståtts vara livsbefrämjande och lyckobringande. Risandet övergick under 1700-talet i en lek där barnen piskade sina föräldrar på morgonen och där [sjusovarna](#) utsattes för risbastu. Oftast användes [björkris](#), även om annat ris förekom. Liknande traditioner lever fortfarande i exempelvis [Lettland](#) och [Tjeckien](#). Från 1700-talet slut skulle fastlagsriset även vara dekorativt och var ofta utsmyckat med färgglada band, pappersblommor och annat pynt. Ibland försågs det även med färgade pappersremсор innehållande [rim](#). Påskfjädrarna kom dock inte till förrän under 1800-talets mitt, och blev vanligt förekommande först på 1930-talet. I Stockholm såldes även färdigpyntat ris, åtminstone från 1870-talet. De rika barnen kunde köpa ris där dekorationerna bestod av [godis](#).^[2]

Påskris[[redigera](#) | [redigera wikitext](#)]

Påskris som enbart används till dekoration har i [Stockholm](#) och delar av östra [Svealand](#) förekommit sedan 1800-talets slut. Det kunde vara utsmyckat likt fastlagsriset men saknade ibland helt pynt. Det var först under 1930-talet som det blev vanligt att pynta påskris i hela landet. Dekorationerna bestod av färgade fjädervippor, kulörta pappersblommor

och kycklingar av bomull. Påskriset togs ofta in lite före påsk och sattes i vatten så att löven skulle hinna slå ut.

Finland (min tekst)

«Virpominen»

På Palmesøndagen går utkledd barn med bunker av pynta seljeris rundt hos naboer og bekjente. En ringer på og når døren blir åpnet vifter de med riset og leser en regle, for å ønske et godt år, god helse mm . Når jeg var liten brukte vi «Virvon varvon tuoreeks terveeks tulevaks vuodeks. Saanks mie kanan vai munan?»

Så rekker barnet riset til naboen og får belønning – ofte godteri, men egentlig skulle det vært påskeegg. Egget med sitt døde lukkede utseende med nytt liv inni minner om Jesu grav og oppstandelse. Godterier og egg skal egentlig spares til Påske –men spør hvordan det går!

Bakgrunnen til skikken er interessant. Dette handler om tradisjonsblandning av vestlige påskekjerringer/heks og en velsigningstradisjon tilhørende ortodoks tradisjon fra øst. (I Finland er den finske ortodokse kirken det nest største trossamfunnet etter den finske evangelisk lutherske kirke.)

Mer om tradisjonen opprinnelse:

På Palmesøndagsaften - Lasaruslørdagen feires kvelds messe der greinene barn har pyntet blir bedt over og signa med vigsla vann. Barna leverer altså Guds velsignelse videre til naboer og bekjente neste dag. Dette gjør en også for å minnes Jesus inntåg i Jerusalem. Å vifte med pynta ris skal minne om palmegreiner og det å vifte med greiner i seg har vært ilagt lykkebringende effekt. (Kanskje en tråd til opprinnelsen av den norske skikken?)

Riset skal en så sette bak sin ikon og brenne opp aftenen før Kristi himmelfart. Akkurat som Jesus forlot disiplene, må vi forlate det pyntede riset.

Selve riset og hva den pyntes med kan være raffinert symbolsk: det skal helst være en tredelt grein for å minne om den hellige trefoldigheten. Videre kan en f. eks. pynte hver grein med hver sin papirroser laget av fem deler, gjerne i rødt og hvitt ,for å minnes Kristi sår mm.

Jeg er vokst opp i evangelisk-luthersk tradisjon og vi var nok ikke særlig bevisst på alle disse finessene når vi som barn gikk rundt blant naboer utkledd til Påskekjerringer og delte ut pynta ris – riktig nok med røde papirblomster på. Det er også noen som mener at det å på denne måten dra inn hekser i noe som opprinnelig er en velsigningssituasjon er ille. Men det er jo slik med tradisjoner – de forandres når de lever videre. Og barn elsker utkledning. Sikkert kan en bli mer bevisst bakgrunnen til denne – og andre tradisjoner.

Kilder:

Wikipedia på norsk og svensk

<http://www.ortodoksi.net>

Egne erfaringer